

Komunikační dovednosti a jejich diagnostika

komunikace

= výměna informací, tj. předávání, přijímání, zpracování a vydávání informací

sociální komunikace

- specificky lidským znakem, má 3 základní stránky společenského styku :

- společné činnosti
- vzájemné působení
- mezilidské vztahy

rozlišujeme 3 druhy komunikace :

- verbální (slovní)
- neverbální (mimoslovní)
- činem

diagnostika úrovně a způsobu komunikace :

- v kompetenci pedagogů, logopedů, foniatrů, psychologů, sociologů a dalších oborů
- **jazykověda** : zabývá se komunikací verbální, hodnotí stránku fonetickou, lexikální, morfologickou, sémantickou a pragmatickou
- **předmětem logopedie** : jedinec s narušenou komunikační schopností a jeho sociální vztahy → zabývá se reedukací narušené komunikační schopnosti a prevencí
- podle psychologie stupeň vývoje řeči → jeden z nejdůležitějších ukazatelů vývoje jedince
- **pedagogická psychologie** : zkoumá úroveň komunikace mezi všemi účastníky pg.procesu
- **pedagogická komunikace**
 - zvláštním druhem sociální komunikace, sleduje pg.cíle a podílí se na procesu výchovy a zdělání
 - uplatnění všech druhů komunikace , utvářena všemi účastníky (učitel, žák, rodiče)
 - obsah není totožný s obsahem učiva, je širší, zahrnuje zkušenosti, vztahy, postoje, emoce
 - zahrnuje rovněž vzájemnou komunikaci mezi pedagogy a vedením

1.) komunikace verbální (slovní)

► v pg.komunikaci

- verbální činnosti vedené učitelem patří mezi nejdůležitější aspekty efektivní výchovně vzdělávací práce
- komunikační dovednosti jedince výrazně ovlivňují jeho hodnocení
- důležitá zpětná vazba – má pro dítě i učitele korekční a informativní význam

► řečové dovednosti

- přiměřeně rozvinutá řeč → předpokladem zvládnutí požadavků školy

1.řeč mluvená – hodnocená z hlediska komunikace

a.) řeč receptivní tj. porozumění řeči

b.) řeč expresivní – artiklace – slovní zásoba – gramatické kategorie – mluvní pohotovost, vybavování slov, verbální flance – tempo řeči, plynulost, modulační faktory

2. řeč psaná

a.) čtení hlasité a tiché

b.) psaní : opis, diktát, přepis, samostatný projev

a.) řeč receptivní - porozumění řeči

- úroveň ovlivněna úrovní sluchové percepce, slovní zásobou, psychickými kvalitami dítěte, vnějším prostředím,...

psychické kvality : motivace a zájem, soustředění, krátkodobá i dlouhodobá paměť, rozpětí pracovní paměti (neumí aplikovat poznatky), rozumové schopnosti

diagnostika a cvičení :

- úroveň porozumění řeči – předměty či zobrazení na obrázku, jmenujeme a dítě ukazuje
- vykonávání instrukcí (podej mi sešit)
- ukaž, čím jíme, čím cestujeme

- odpovědi na otázky, definování pojmů, otázky k obsahu čteného textu
 - složitější instrukce spojené s pravolevou a prostorovou orientací (vezmi papír a polož jej vpravo na stůl)
 - pochopení slovního popisu, cesty, cvičení podle povelů,...
- pasivní slovní zásoba se rozvíjí poslechem mluveného slova, u školáků též čtením

b.) řeč expresivní – mluva, mluvení

• artikulace – výslovnost

- před nástupem do ZŠ by mělo dítě správně vyslovovat všechny hlásky
- nedostatky se odrážejí v nácviku čtení a psaní

podmínky pro správnou výslovnost :

- 1.vzor lidí kolem (sourozenci, rodiče, ...)
 - 2.dostatečně rozvinuté a rozvíjené sluchové vnímání (slyšení rozdílů správné a nesprávné výslovnosti)
 - 3.rozvoj motoriky, především motoriky artikulačních orgánů
- prevencí je dodržování těchto podmínek doma i v MŠ, popřípadě doporučení logopedické péče

• slovní zásoba

- 1.**aktivní** – slova, která jedinec užívá ve své řeči
 - 2.**pasivní** – slova, jimž jedinec rozumí
- rozsah ovlivněn prostředím, rozumovými schopnostmi a osobními předpoklady
 - rozsah : 2.r. – 200-300 slov, 3.r. – 700-900 slov, před vstupem do ZŠ – několik tisíc

diagnostika a cvičení:

- říkej co nejvíce předmětů, které jdou v kuchyni, ve třídě (u malých dětí názornost)
- říkej předměty, které začínají na (danou hlásku nebo slabiku)
- hledej protiklady : malý-velký, hubený-tlustý
- tvoř zdvořilky : dům-domek-domeček
- vyhledej co nejvíce slov s předponou vy...
- tvoř z podstatných jmen slovesa : skok-skákat apod.

• gramatické kategorie

- ovlivněny prostředím, rozumovými schopnostmi, vrozenými předpoklady
- utváření jazykového citu – zkušenosti, rozvoj schopnosti přenášet gramatické zkušenosti ze slova na slovo

diagnostika : Zkouška jazykového citu (Z.Žlab) – dostupná, časově nenáročná

Heidelberský test řečového vývoje (M.Mikulajová) – finančně i časově náročný

oblasti, kde nejvíc děti chybují :

- ukazuj si na podstatná jména (dům-ten, zmrzlina-ta)
- převáděj slova z jednotného čísla do množného a naopak
- hledej slovní základ slov (běží, běžec, běžkyně, běžky)
- hledej slova opačného rodu (lékař-lékařka, pekař-pekařka)
- tvoř přídavná jména (dřevo-dřevěný, mléko-mléčný)

• mluvní pohotovost, vybavování slov (verbální fluence)

= schopnost jedince pohotově si vybavovat odpovídající slova

- není totožná s rozumovými schopnostmi, předpokladem je to, že dítě dané slovo má ve slovní zásobě

diagnostika a cvičení .

- říkej jakékoliv slovo, které tě napadne (stůl – židle, jídlo, hrníček)
- jmenuj charakteristické vlastnosti předmětů (pes – velký, malý, chlupatý)
- tvoř rychle holou větu (myš – utíká)
- vyprávěj pět minut na dané téma

• tempo řeči , plynulost mluvního projevu

- individuální charakteristiky, lze je změnit obtížně
- pomalé tempo : snížená mluvní pohotovost, malá slovní zásoba, přílišná sebekontrola, snížené sebehodnocení
- rychlé tempo : temperament, snížená schopnost sebekontroly, zvýšená impulzivita

- **modulační faktory**

- důležitým prvkem ve vývoji řeči

= melodie, dynamika, přízvuk a rytmus řeči

- v běžné řeči představují citovou složku, která doplňuje, zdůrazňuje nebo zcela mění obsah sdělení

- u dětí lze dosáhnout zlepšení společným čtením, říkáním básniček, říkadel

- **poruchy řeči** :

dyslalie = nesprávná výslovnost, patlavost jedné nebo více hlásek

- nejčastěji r,ř a l, sykavky s,c,z

balbuties = koktavost, postihuje plynulost mluvení

- patří k nejtěžším poruchám řeči, vliv na psychiku

- projevy při dýchání, tvorbě hlasu i výslovnosti → záležitostí odborníka

opožděný vývoj řeči

- důležitý mezník: první slovo kolem 1.r.

- příčiny : zdravotní obtíže, nižší rozumové schopnosti, poruchy sluchu, nepodnětné prostředí, citová deprivace, porucha CNS – **vývojová dysfázie** : řeč narušena po stránce expresivní i receptivní

specifické poruchy řeči při LMD

- jeden ze symptomů LMD, též u dětí s dyslexií

- artikulační neobratnost – dítě umí správně tvořit hlásky i slova, ale jeho artikulace je namáhavá, těžkopádná, neobratná, tudíž obtížně srozumitelná

- příčiny: postižení řečové motoriky v rámci LMD

mutismus = ztráta schopnosti mluvit

- na neurotickém nebo psychickém podkladě

- jen s určitou osobou nebo v situaci : selektivní mutismus

- prevence : vytvářet příjemnou atmosféru, nestrašit školou, vylučovat stresové situace

autismus = duševní porucha, neschopnost komunikace, kontaktu a sociálních vazeb

- vývoj řeči narušen, či vůbec nerozvinut, chybí stadium žvatlání, stereotypní vyjadřování, řeč nemá funkci

2.) komunikace neverbální

- mnohdy větší význam : uhýbání pohledem, skloněná hlava a ramena, povzbudivé pohledy, úsměvy
základní oblasti :

- sdělování pohledy – délka, četnost, mrkání

- sdělování výrazem obličeje – zamračení, pousmání

- sdělování pohyby – rozsah sděluje intenzitu emocí

- sdělování fyzickými postoji – poloha těla, rukou, hlavy

- sdělování gesty – různě se liší

- sdělování dotykem – podání ruky

- sdělování vzájemným přiblížením a oddálením - ukazatel ostupu nebo sociální blízkosti

- sdělování úpravou zevnějšku – způsob oblékání, úprava vlasů

3.) komunikace činem

- obtížná interpretace , předpokládá podrobnou znalost situace, uvědomění si kontextu, situací, které předcházely a vzájemných vztahů zúčastněných